

Воја Марјановић

3

Приче за наиграни и навечерани свет

(Стојанка Гроздановић-Давидовић: „Приче о Маји”,
Змајево дечје игре, Нови Сад, 1972.)

Маријани

I

У свету деце, девојчице су посебна бића. За разлику од мушкараца који од раних ногу носе обележја живе немирности и реалности, девојчице су такође аутохтона бића, али се диференцирају од својих малих вршњака по битним својствима темперамента, унутрашњих потреба и инстинктивних опредељења. Свет девојчица је свет сензибилне заједнице. У њему поред нагодске тежње за опонашењем свега што се уочи у акцијама света одраслих, живо присуствује емоција и машта којој готово да нема краја. Девојчице су велики сањари, велики илузионисти и „мале естете”: њихове хаљинице и машнице, њихове лутке и крпиче, колица са чипкастим завесама где бораве лутке — бебе, минијатурне шерпице и лончићи, шпорети и моде за колаче, нису само израз наговештаја будуће везаности за породични и матерински амбијент већ и знак колико су њихове игре поетизоване, пуне fine лирике али и реалности, маште.

Додуше, тај аутентични израз темперамента девојчица није само њихово јако обојено власништво. Своју боју пола, свој „стил и тон понашања и живљења” имају и мушкарци — деца. Али за разлику од мушкараца девојчице умеју да се чвршће и брже увуку у поре родитеља и свих уквћана и људи поред њих. Оне задобијају љубав не само формалним изгледом, својом љупком фигуром у минијатури — него још више унутрашњом, пресијом нежности и умиљавања. Ако се сетимо колико су наше сестре у детињству више освајале привлачност наших очева према себи, онда нам неће данас бити жао, јер и ми, као млади,

тек оглашени очеви, припадамо својим ћеркама пуном мером наклоности.

Девојчице су, давно је неко рекао, цвеће чији је мирис опојнији и снажнији од велике алеје цвећа, коју поједини песници називају децом. Зато и литература о њима, о њиховим играма и раду добија специфичну димензију: она је украшена поетском фантазијом чији је вез мека и понекад преболећива осећајност.

По
ве
ља

II

Стојанка Гвозденовић-Давидовић, поводом чије књиге „Књига о Моји” изговарамо ове речи, управо је један од ретких писаца нашег времена који на изузетно једноставан и комуникативан начин покушава да представи девојчице у властитом виђењу њихове природе. У ствари, пред нама је књига модерне едиције „Детињство” која литературу за децу жели да подигне на „виши и естраднији ниво” — али у њој су осведочене све врлине којој никакве тенденције не помажу осим једне: да са аутентичним доживљајем огласе живот деце као истину и бајку и да притом очарају читаоца степеном неударене књижевне интерпретације.

Као књига о једној девојчици но са интроспекцијом „свих девојчица”, „Књига о Маји” представља литературу пред којом се благонаклони читалац може зауставити. Она то јесте с обзиром што се цела њена садржина подудара са изјавом њеног писца: „Ово су необично обичне приче, оне не нарушавају чаролију детињства, него јој се другарски придружују. Ове приче су тихе, уз њих може да се чује киша, може миш, може и сат. А онда: ове приче су наиграни и навечерани свет, извечери, док прилази сан...”

У одређеном смислу ова напомена има оправдање само у случају подређивања текста „одређеним читаоцима” као што су девојчице. Иначе, у свим осталим приликама, у напомени су излишне синтагме „Необичне приче”, „Тихе приче”, „Приче за наиграни и навечерани свет”. Јер, „Књига о Мају” заговара круг животних тема без екстравагантности: све је у њој у оквиру типичне визије детињства и света; она је „литература са земље”, из времена нашег доба, из немира и мира двадесетог века, са извора игре и наиграности данашњег детињства. У том смислу, проза о којој је реч носи ознаку целе животне слике наших дана: његовог менталитета, стандарда, степена васпитања, одгоја младог нараштаја но и вид преношења живота у ткиво литерарног мидијума.

Неоспорно, основни утисак који оставља књига Стојанке Гроздановић-Давидовић јесте да она говори о интимном амбијенту породице и детињства, које у њој траје. Када то напомињемо морамо рећи да то није амбијент сеоски нити провинцијски, већ велерадски. У њему, у његовој атмосфери живи одређени тип детета. Више него типично дете оно поседује знатнију ивентију и имагинацију: по свему судећи то дете је зато маштовитије и луцидније за целу скалу осећања. И баш та ширина његовог духа, помоћу снагом талента писца даће комплексну вредност чији резултат није оптерећен никаквом сумњом.

Откривајући подручја сазнајних сфера у дечјој психи аутор ове књиге приповедака прилази детињству и детету као психолог и песник. Јамачно, то и јесу могућности целовитог сагледавања дечје аутономије. На начин ноншалантног опсервирања она уочава читав спектар манифестација које прати дете у односу са спољним светом. Тако њене приче, њена „Књига о Маји”, означава први додир малих људи са предметима али и појмовима око себе. Свакако, нема ту никаквих великих мисли нити дубоких медитација. Оно о чему сва списатељица пише утемељено је у прве спознаје тек пробуженог бића: у његове загонетне радозналости, тајне истине, у незнања чудног и неприхватљивог. Јер, спознају са „материјом и духом” наше биће не почиње од филозовских сентенци већ од сусрета са прстима на руци, од чупања косе, првих гласова речи, испитивања и преиспитивања материјалних и нематеријалних објеката. Отуда и ова књига делује као „буквар света” невиних и нежних. Њен разговор (разговор јунакиње Маје), окренут је „и према себи” јер девојчица мисли и закључује — и „према другима”, онима што су ван ње. На тај начин, пред нама почиње фабула чији заплет нема краја: он је у сталној експанзији и кулминацији с обзиром да је реч о свежим тек начетим и тек окрзнутим сензибилностима. А та сензибилност и доза маште распоређени су у овој књизи на лични контакт главне јунакиње и контакт са њеним пријатељима и познаницима. Тако смо у ситуацији да током целе књиге будемо у друштву рустикалног и идиличног света, света неупадљивог, појмова свакодневних — а ствари крајње ефемерних. Јер, главни актери књиге Стојанке Гроздановић-Давидовић нису бића одраслих нити тематика озбиљних пројекција живота: то су лутке и птице, сунцокрети и цвеће, лептири, мољци и скакавци; то је арсенал кућних ствари који почиње — од прозора, ормана сатова и календара — до њихове влахнуте оживљености; Давидовићева, даље, говори и о бакама (једној јединој), и о тати, најближем дру-

гу Марку и присној другарици Весни: дакле, њен контакт успостављен између Маје и амбијента као примарног и првог додира преноси се и на људе и на друштво што је вид социјализације личности.

Међутим, иако у овој прози све доживљујемо као непретенциозно посматрачко ћаскање, са дозом, истина, наглашене психоанализе дечјег односа према свету, чињеница је да поједине приче не мимоилази кодекс моралног и естетског чина који се на веома неупадљив начин преноси и на план васпитне димензије: пример за ово уочавање није тешко пронаћи мада је он испуњен у причи „Како је Маја више волела Марка”, или „Како је Марко рекао Маји”. Израз дечје радозналости у овим прозама претвара се у потенцијално сазнање („Како је Маја више волела Марка”) „да човек ради најчешће што мора а не што жели”, но и са таквим навикама он је ближи и дражи неискусном детету од лењог скакавца или штетног мољца.

Као прстагонист модерног схватања детињства и литературе, Стојанка Гроздановић-Давидовић не прича своје приче на начин познатих и традиционалних писаца дечје литературе. Окренута правој и јединој комуникацији са дечјим она своју књигу гради од чистих мисли и идеја наивне радозналости. Није чудо, отуда, што девојчицу Мају прожимају интересовања сваке врсте баш како је то случај са децом уопште. Однос према стварима и предметима у овој књизи је персонификован и симболизован: прозори, столице, зидови и зидни календари — имају смисао постојања и властити однос према свету, своју логику и дијалектичку („Како су се играли календари и Маја”). Исто тако, егзистирају и лутке и играчке („Како Маја има лутку Лепосаву”) или цветови („Како је Маји остао цвет”); њена властита усамљеност и увученост у себе („Како Маја спава после рођендана”, „Како Маја прави мост”), па онда свет лептира и птица („Како је Маја питала комарца”) или, њене спознаје међуљудских односа преко контакта са светом одраслих („Како је Мају тата повео”, „Како је Маја после добила дописницу”).

III

У збирци „Књига о Маји” остварен је композициони поступак са крајњом једноставношћу израза: аутор ових прича не болује од гламазних увода нити лењих дескрипција. Њен текст је конкретан; у њему нема ничег што одвлачи пажњу малог читаоца. Богатство дијалога, кратка реченица, бистра стилистичка страна њених прича делује као логично дечје мишљење у којем нема места свему што помућује епска расплинутост одраслих. Попут Ота Шафранека, Еле

Пероци или Драгана Лукића — Стојанка Гроздановић-Давидовић обогаћује литературу за децу неким битним квалификативима по којима се она распоређује у доста специјализовану и аутономну. Поред јако наглашеног интересовања да децји доживљај света стави у жижу посматрања, да му да примат над властитим медитацијама и трагањима, по „свом тавану сећања на детињство”, она у њој утврђује поред живих наноса лудне маште, лиризма и драматике, за нас веома пресудних и важних елемената, још и језички израз. По том својству она наставља лепу особину традиције клонећи се свих врста језичког експериментисања које често прелази у лингвистички и логички нонсанс (случај са књигом „Штрицкалише” — М. Стефановић), непотребан ни детету, ни језику, ни литератури.

Нема смуње, са нешто већим радијусом опсервирања детињства ванградског амбијента, у срединама где је дете нешто сиромашније маштом и поезијом, са богатијим тематским миљеом — и са мало потпунијом структуром приче, од Стојанке Гроздановић-Давидовић се може очекивати вредна литература која супериорно предстоји будућим токовима наше књижевности за децу.

По
вс
ља